

ԻՌՈՒՐԵՆ ՍԱՐԿԱՎԱԿ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐԻ ԶԵՌՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

«Պարտ է եպիսկոպոսին ամբարտ լինել, որպէս և Աստուծոյ անտեսի. մի՛ յանցողը, մի՛ բարկացող, մի՛ յընամանող. մի՛ հարկաւոր, մի՛ զգաւոր, այլ նիւթալու, բաւական, ցած, արդար, սուրբ, մոռկալ, վերակացի լինել. հաստատարիմ լաւին վարդապետութեան, զի կարող իցէ և մխրաւել օղջմտութեամբ վարդապետութեան և զհակառակորդս կշռամբելոյ:

(ՏԵՏՈՍ, Լ. 7—8)

Ամենայն Հայոց Հայրապետի նվիրակներն արդեն երկու ամիսց ալիւն է, ինչ որպէս հն եկել Մայր Աթոռից և Լիբանան մեկնել՝ Մեծի Տանն Կիլիկիո Նորին Ս. Սծութուն Տ. Տ. Գարեգին Հիմանդ Կաթողիկոսին տեսնելու և Ամենայն Հայոց Հայրապետից ողջուններ տանելու համար:

Անթիլիասի Կաթողիկոսարանից հեռագիր է ստացվել Ս. Էջմիածնում, որ պատգամավորութունը վերադառնում է. Նրանց են միացել Երուսաղեմի Ս. Հակոբյանց միաբանութեան երեք վարդապետները, որոնք պիտի դառնան Ս. Էջմիածին Եպիսկոպոսական ձեռնադրութուն և օծում ստանալու Մեկ ամիս առաջ Մայր Աթոռ է ժամանել Երմիանայ թեմի առաջնորդ Տ. Վսեպեն Մ. վարդապետ Պաշխանը, նույնպէս եպիսկոպոսանալու համար Հայրերին դիմաւորելու համար Մոսկվա է ուղարկվել Գերագույն Հոգեւոր Խորհրդի քարտուղար Շ. Ագոլյանը:

Մ. Էջմիածնի միաբանութունը, Վեհափառն ինքը, բոլորը օրեցօր սպասում են արժանապատիվ հայրերի գալուստը հայտնող հեռագրին:

Հուլիսի 2-ին, երկուշաբթի, ուրախութիւնով Հեռագիր է ստացվում, որ պատգամավորները, հայրերի հետ միասին արդեն մեր լայնածափայ Հայրենիքի շքեղ մայրաքաղաք Մոսկվայի հայրերի երկնքի տակ են:

Նոր հեռագիր, Հայրերը Մոսկվայից թողնելով, օգնական, հուլիսի 4-ին, ժամը 5-ին կլինեն Երևանի օդանավակայանում. Նրանց դիմաւորելու համար օգնականայան են դնում Սահակ և Վսեպեն ծայրագույն վարդապետները, Հոգեւոր Ժամաբանի սեկտորը և սարկավակները:

Սպասվող ժամին մի քանի հանդարտ պատուիրներից հետո սահուն կերպով վայրէջք է կատարում Երևանի օդանավակայանի հսկա մարդատար օդանավը. Բացվում են օդանավի դռները. Դիմաւորողների հայացքները մի ակնթաթ ընկնում են զեպի օդանավի այն դռակը, որանկից պիտի դուրս գան թանկագին հայրերը. Առաջինը երևում են Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի ուղարկած նվիրակները. Նրանք ձեռքով ողջունում են և ժպտում:

Երկրորդ դռակից դուրս են գալիս հայրերը, երուսաղեմի հոգեշնորհ սուրբ հայրերը՝ Ծղիշ, Նորայր և Սուրեն վարդապետները:

Նրանց օրները թրթում են, նրանց հայացքները խոհուն են և լուս, արցունքի շիթեր են կախվել նրանց կարտուսիկի աչքերից: Հիշում են արդյոք նրանք՝ իրենց երբեմնի աղարտիտ Հայրենիքի թշուառնայալը, օտար բռնակալների՝ հաղկերթուների, շինչիկների, լենկիթիմորների սնդիկներով ու նախնիներով ծածկված, ավերակների կոյտի վերածված Մայր Հայրուստանը: Հիշում են հայ շինարար, երբեմնի տանգված ու հոգնարեկ ժողովրդին, պաշտօնապետ:

թյան ցույցը ձեռին, թափառական, անտուն ու անտեր, օտար երկնքի տակ, հեռու Հայրենիքից, արհավիրքներից, փախուղայից սարսափներից փախած, խաղաղիկ կյանքի մի հանգրվան ու կայան փնտռելիս: Հիշում են նրանց հայ անմեղ ժողովրդի մոտիկ անցյալի ծանր, հեղձուցիչ մղձավանջը, երբ նա կանգնած էր կորստյան անդունդի եզրին, երբ թյուրքական արյունոտ լախաշանը սպառնում էր իսպառ քաղաքն անել քաղմադարյան կուլտուրայի տեր խաղաղասեր մի ժողովուրդ: Դժվար է ասել, Բայց մի քան պարզ է, որ նրանց աչքերի առջևից վայրկենապես վաղում անցնում են անցյալի տխուր, ծանր ու մղձավանջալիկ պատկերները, սև ուրվականները անհետանում են և բացվում է նորը, շքեղ ու պայծառը, մոխիրների միջից վերածնված խրոխտ ու վեհ, նրանց առաջ կանգնում է մեր շքնաղ ու ծաղկուն, այ շորեր հաղած, 30-ամյա երիտասարդ Սովետական Հայաստանը, Ո՛ր պանգուստ ու հեռավոր հայի սիրտը չի տրոփել իր նոր Հայրենիքի անունը լսելիս, այն ո՞ր հայն է, որի սիրտը չի լցվում անհուն կարոտով ու բերկրանքով, երբ լսում է իր բարգավաճող ու ծաղկող Հայրենիքի նորանոր նվաճումները:

Հյուրերն իշնում են օղանավի փոքրիկ օանդուլքով: Վիշտն ու թախիծի քողը, որ մի րոպե առաջ պատել էին նրանց հողին, իսպառ չբացել են և տեղի են տվել մի նոր, անսպասելի, հոգեպարար հրճվածքի: Գրկախառնվում են նրանք իրենց դիմավորելու եկած հարազատ եղբայրների հետ, և, հորդացած դաջմունքներով, բառեր չեն գտնում ասելու սիրտ և երջանկության մասին:

Այնուհետև քոլորը միասին անցնում են օղանավակայանի գլխավոր դահլիճը: Հյուրերին քարի գալուստ մեղքում Սահակ Ս. վարդապետը: Նա ողջունում է հյուրերին Վեհափառ Հայրապետի և միաբանության անունից, և, իր խոսքը վերջացնելով, ասում, Ռարով եք եկել մեր աչքի լույս, մեր թանկագին հյուրեր: Եղբայրական հուրապատ, ջերմ մթնոլորտում զրուցելուց և մի փոքր հանգստանալուց հետո, ավտոմեքենաներով մեկնում են Երևանի ռեւոլյուցիոն հյուրանոցը: Հյուրերն առաջնորդվում են շքեղ կահավորված առանձնասենյակները, որ նրանք իրենց հանգիստը և սնունդը հույսույց հետո, պետք է մեկնեն Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին:

Մայր Աթոռը արտակարգ եռույեռի մեջ է, պաարասովում է ընդունելու իր հյուրերին: Հարկի ներքո Ս. Երուսաղեմից Մայր Հայրենիք ժամանած հյուրերին, որոնք Ա-

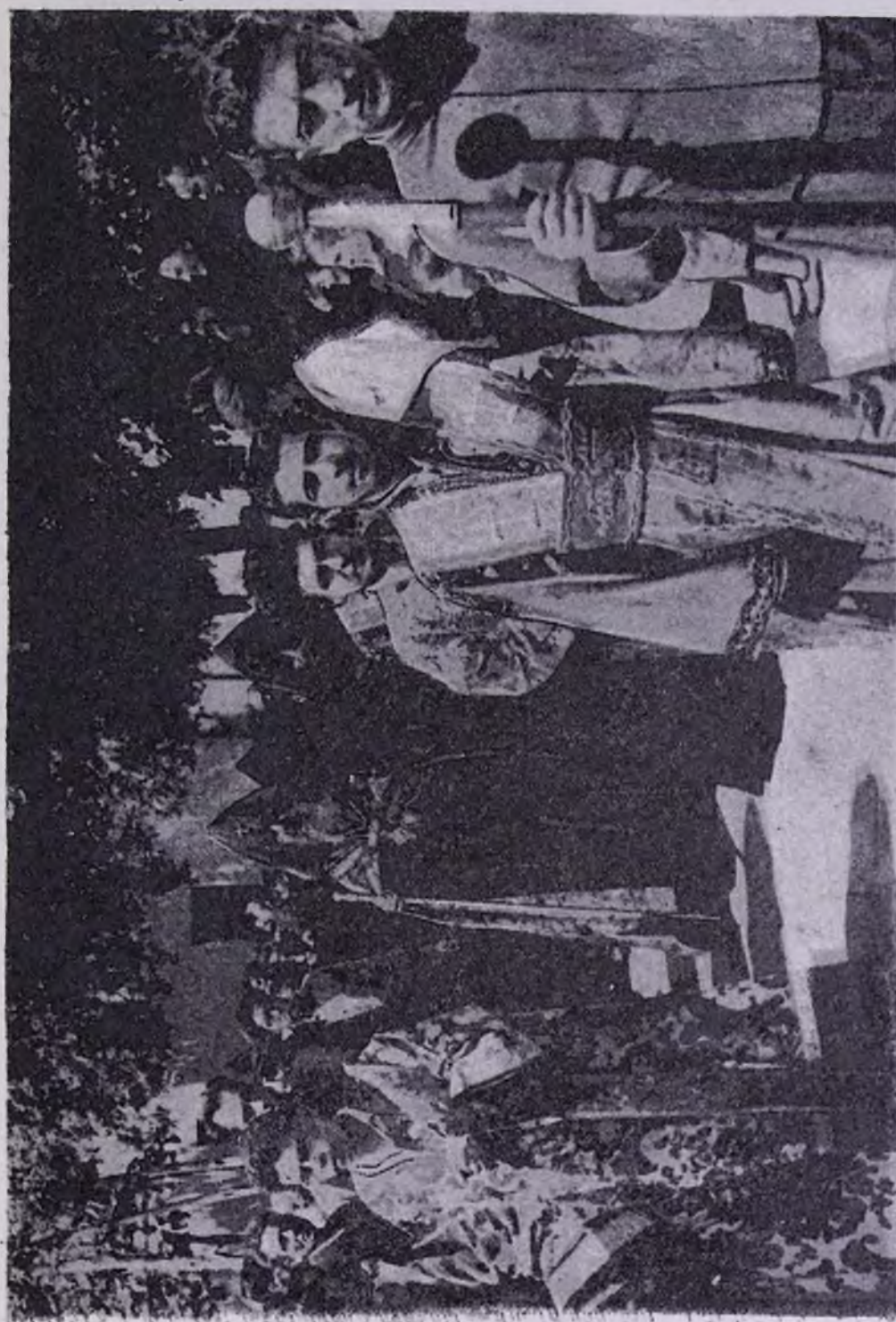
մենախ Հայոց Հայրապետից եպիսկոպոսական ձեռնադրություն և օծում պիտի ընդունեն:

Վանքի ամրոզը միաբանությունը, կայսր պատրաստ, զգեստավորված, սպասում է հյուրերի գալուստյանը:

Հանկարծ լսվում է ավտոմեքենաների շշակների երկարատև ազդանշանը, որն սպառարում է հյուրերի ժամանումը Մայր Աթոռ: Ահա ավտոմեքենաները ներս են մտնում վանքի հնադարյան պարիսպների դարպասից և շհասած վանքին, կանց առնում: Հյուրերին, օգնում են դուրս գալու ավտոմեքենաներից և հանդիսավոր թափուր, «Ուրախ լնք» շարականի ախորժուկ: Հնչյունների տակ, առաջ է շարժվում դեպի Մայր Տաճար: Թափորը կանգ է առնում Իշման Սեղանի առաջ, Մի հաճելի զովույն և խնկի քուրմունք է տարածված Տաճարի ներսում: Երգի վերջին հնչյունները մարում են աստիճանաբար, և տիրում է մի պահ խորհրդավոր լուռություն: Լուռությունը իզուր է կաթողիկոսական նվիրակ Վահան արքեպիսկոպոսը, որը ողջունի հանգիստվոր խոսքով հայտնում է Վեհափառ Հայրապետի և էջմիածնի միաբանության ուրուխությունն ու հրճվածքը՝ հյուրերի Մայր Աթոռ ժամանելու առթիվ: Ապա առաջ է գալիս Ս. Երուսաղեմի պատրիարքական տեղապահ Եղիշե վարդապետ Տերտերյանը:

Նրա ձայնը սկսում է դողալ, քնկրկվել, վեղարի տակից փայլում են երիտասարդական կյանքով ու ավելումով լեցուն կրակոտ աչքերը, իսկ ձայնի մեղուղիկ հնչյունները մեղմորեն շոյում են յուրաքանչյուրի լսելիքը, որքան կարոտ, որքան հույս կա այդ խոսքերի մեջ. «Մեզի բախտ միճակեցավ. — ասում է նա, — Ս. Էջմիածնի դարավոր կամարներուն տակ շնչել, զղայ ու տեսնել այն, ինչ որ մեր պապերու, մեր երանելի նախնիքներու մոտքի խոյանքն ու ուսեղծագործությունը կկազմե: Մովսես մարգարին չվեճակեցավ տեսնել իր Ավետյաց Իրկերը, իսկ մեզ՝ Եկեղեցվո հասարակ պայտոնյաներուս, մեծագույն շնորհքն ու բախտը վեճակեցավ տեսնելու մեր մայր օրրանը, մեր շնն օջախը, մեր Սրբություն-Սրբոց Ս. Էջմիածինը: Եղմիածին, այս բառը նվիրական կհնչե՛ր ամեն մեկ հայու ընդհին մեջ: Այսօր Միջուռքի մեջ, իր խանձարունիքն մեջ փաթկված մանուկը անով կրանա իր բերանը, և ծերունին դայն արտասանելով հոյ կմանե՛ս:

Հագնված հայրը իր և իր քնկերակիցների կողմից շնորհակալության խոսք է ուղղում Վեհափառ Հայրապետին, միաբանությանը, ժողովրդին, իրենց ցույց արված

Ամենայն Հայոց կարողիկոսը վանարանից իջնում է Տաճար

սիրալիր ընդունելության և այն բոլոր դուրս-
բերումների համար, որ ընձևովել են
իրենց ճանապարհին: Նրանք հերթով, ծըն-
րադիր, համբուրում են իրան Սեզանի առ-
ջև դրված նվիրական սրբությունները: Խո-
նավություն կա նրանց աչքերում: Նրանց
տարիների երազն ու բաղձանքը իրականա-
ցան աշուսի կտրելով հազարավոր չիլո-
մետրեր, ծով ու ցամաք անցնելով, նրանք
իրենց երջանիկ են դգում Մայր Հայրենի-
քում, դարավոր էջմիածնի վեր խոյացած
խնկաբույր կամարների տակ: Իմ շատերի
չիրականացած իղձերն ու ցանկություններն
են բերել նրանք իրենց հետ: Բազմաթիվ
ծերունի հայրեր ու մայրեր, քույրեր ու եղ-
բայրներ խնդրած կլինեն նրանց՝ իրենց
փոխարեն համբուրել Ս. Էջմիածինը, աղո-
թել այնտեղ և իրենց կարոտակեղ ողջույնը
հաղորդել Հայրը կաթողիկոսին, իրենց փո-
խարեն համբուրել նրա Աչքը:

Մայր Աթոռի միաբանությունը ծանոթա-
նում է հյուրերի հետ: Հետո երկրից են
եկել, իրար առաջին անգամ են տեսնում,
բայց նրանք միևնույն ազգի հարազատ եղ-
բայրներն են, հայրենի հողն ու ջուրը կա-
պում, միացնում են նրանց սրտերը մի ան-
ջակտելի, ամուր կապով: Թափորը դուրս է
գալիս և ուղղվում Վեհարան: Մայր Աթոռի
երիցագույն միաբանները առաջնորդում են
հյուրերին զեպի Վեհարանի կաթողիկոսա-
կան դահլիճը: Ծոխ կահավորված և զար-
դարված ընդունելության դահլիճում, կա-
թողիկոսական գեղեցիկ բազկաթուղին բազ-
մած է ալեհեր Հայրապետը: Նրա դեմքը
հեռվից հավատ ու պատկառանք է ազդում
դիմացինին: Մեր է Վեհափառ Հայրապետը,
բայց նրա շարժում աչքերում դեռ կա ապ-
րելու և գործելու տենչ ու եռանդ: Ներս
են մտնում հյուրերը և մեկը մյուսի հետևից
պատկառանքով մոտենում և վերցնում են
ծերունազարդ կաթողիկոսի Աջը, իսկ Վե-
հափառը, այդ պարթևահասակ ՅՅ-ամյան,
հոգով երիտասարդ եռանդուն մարդը, տե-
ղից մի փոքր բարձրանում է և դողդոջուն
համբուրում Հայ Եկեղեցու հարազատ դա-
վականների ճակատները: ՄԱԿՐԻՐ, դավակ-
նե՛րս,— մրմնջում են նրա շրթունքները:
Հյուրերը տեղավորվում են Վեհափառի աջ
ու ձախ կողմերը, և կարծես մի փոքր առաջ
ընդհատված զրույցը վերսկսում է:

Կեսօրին հյուրերը ճաշում են Վեհափառ
Հայրապետի հետ: Ծաշից հետո նրանք
ցանկություն են հայտնում լինելու Էջմիած-
նի մոտակա վանքերում: Ուղեկցությամբ
Մայր Աթոռի մի քանի միաբանների, նրանք
լինում են Ս. Գալանի և Ս. Հոփիսի մի
վանքերում, Զվարթնոցում: Ս. Հոփիսի մի

վանքի վանահայրը դիմավորում է հյուրե-
րին մեծ ուրախությամբ: Նրանք հիացած են
հայկական ճարտարապետության անմահ
կոթողներով: Դարերի իմաստությունն է
խտացել այդ կոթողների մեջ, ժողովրդի
ստեղծագործական մտքի եռանդն ու խո-
յանքն է մարմնացել այնտեղ, կործանարար
ժամանակը չի կարողացել ավերել և խալա-
տահետացնել նրանց: Կարծես մի աներևույթ
ձեռք պահել է նրանց դալիք սերունդներին
և դալիք մարդկության ի տես, որպես տե-
ժխտելի փաստեր հայ ժողովրդի բազմա-
հարուստ կուլտուրական անցյալի:

Շաբաթ երեկո է: Քիչ հետո կսկսի կիրա-
կամոի երեկոյան ժամերգությունը: Վեհափառ
Հայրապետը հանդիսավոր իջնելու է Եկեղե-
ցի: ամբողջ միաբանությունը՝ արքեպիսկո-
պոսներից սկսած մինչև սարկավաղմները,
անխորհր և երկա են և կաթողիկոսարանի
դռանը սպասում են Վեհին: Աստիճաններից
դանդաղ իջնում է Վեհը: Նրան օգնում են
միաբաններից Էրկուսը: Կարմրադեղևոտ շա-
թիլները առկից ճանապարհ են քայլ անում,
թափորը ուղղվում, հավասարվում է և հան-
դիսավոր երթը առաջ է շարժվում: Թափո-
րի մի ծայրը հասավ արդեն Տաճարի դռնե-
րին, փակ մյուսը լուր է դուրս գալիս Վեհարա-
նից: Հանդարտ են քաղորդի գեմքերը, լուռ ու
խոհուն, լավում վճիռայն թեթև քամուց սվա-
րացող ծառերի տերևների ձայնը: Քայլում է
Վեհը, գլուխը բարձր, նայվածքը շեշտակի:
Հայրապետական ասան ձեռքին: Նրա ափն
մի քայլը հաստատ է:

Վեհի գալուստն են աղղարարում դանդա-
կատան զանգերը, որոնք այնքան մեղմ ու
հանդարտ են զոգնանում, որ կարծես վերջա-
լույսի թրթռացող, երեքացող, կիսաստվեր-
ների ցուլն են անդրադարձնում իրենց հալ-
վող, դողդոջուն ձայների մեջ:

Սկսվում է երեկոյան ժամերգությունը: Տա-
ճարը ամբողջությամբ լցված է աղոթողներով:
Շուրջ դուրսը մեղեդիի սիրտ հալող ելեղե-
ները հալվում, անհանում են կաթողիկեի կա-
մարների տակ: Խորհրդավոր է երեկոյան
ժամերգության այդ պահը: Տաճարի եկող
պատուհաններից մտնող արևդակի տակեղուն
շողերը, շեղակի թափանցելով ներս, ասիկ-
փայլ կրանդ են սփռում իրենց շուրջ կողմը:
Ողբ լցվել է բուրավորից բարձրացող նուրբ,
կապտավուն մշուշի նախնավող կնիքով: Բու-
րումնալիկ ծխով: Տաճարում լսվում են
աղոթքի մրմնջանքներ: Ապոթում է Վեհը, աղո-
թում են բոլորը:

Ժամերգության վերջում, Վեհափառ Հայ-
րապետի առջև չոքում են նվիրյալները, որոնք

Վեհափառ Հայրապետը օծում է Իրուսաղեմի Հայոց պատրիարքական տեղապան Նղիշե եպիսկոպոսի ճակատը

մյուս օրը պիտի ընդունեն եպիսկոպոսական ձեռնադրություն և օծում: Նվիրյալներն էն՝ Երուսաղեմի Ս. Հակոբյանց ուխտի միաբան և պատրիարքական տեղապահ Եղիշե վարդապետ Տերտերյանը, Մայր Աթոռի միաբան և ավագ լուսարար Սահակ Մ. վարդապետ Տեր-Հովհաննիսյանը, Ռումինահայ թեմի առաջնորդ Վազգեն Մ. վարդապետ Պալճյանը, Երուսաղեմի Ս. Հակոբյանց ուխտի միաբաններ Սուրեն վարդապետ Քեմհաճյանը և Նուրայր վարդապետ Պողոսյանը: Վեհափառը, չուղչառագրեցու և վրան եմփոքոն առած, կանգնած, ավետարան է կարդում ընծայալների դիմաց: Բառերը նրա բեղմնից զուրս են գալիս այնքան շեշտված ու հատ-հատ, որ թափանցում են ավետարանի ամեն մի խոսքի փոքրը: Հավում են ավետարանի վերջին բառերը: «Գնացե՛ք աշուհներ, աշակերտե՛ցե՛ք զամենայն հեթանոս, ...»: Երեքս ապահով զամենայն որ ինչ պատուիրեցի ձեզ...»: Այո՛, վարդ նրանք կգնան հրկրի երկիր, Փրկչի ավանդը՝ խաղաղության, սիրու և եղբայրության վեհ պատգամը քարոզելու ժողովրդին: Կզնան, հետո պահելու իրենց հոտին: Քառնազգեստ գալլերից, որոնք քարանձավում տպաւորում են հարմար առիթի, որպեսզի փախցնեն անմեղ տխարներին:

Վեհափառը խաչով օրհնում է նվիրյալներին և աղոթում: Թո՛ղ Երեւնյալ լինեն նրանք, լուսավորչի Ս. Աջը թո՛ղ զորավիգ լինի նրանց, իրենց ծանր ու դժվարին պարտականությունները կատարելիս:

Ժամը արձակվում է: Թափորը նույն կարողով դուրս է գալիս: Ուշ Կրկն է: Դրսում չորս կողմը ճառագում են էլեկտրական լամպերը, իսկ զանգակատան պրտ, էլեկտրական լույսերով երկզված, փայլում է հայրապետական էմբլեման՝ կաթողիկոսական փուլը, խաչն ու գալազանը: Ժողովուրդը խռոտներում լցվել է վանքի քակր:

Գիշերը տեղի է ունենում հսկում:

Կիրակի է: Մայր Տաճարում սկսվել է սուսփոփության ժամերգությունը: Դպիրները սաղմոսերգում են: Հավում են սաղմոսի վերջին բառերը: «Ողորմութեամբ քով սատակեա՛լ ցնցանմիս իմ, և կորո՛ւ զամենայն նեղիչս անձին իմոյ, զի ան ծառայ քո եմա՛:»

Տաճարում ծալք է առնում «Առաւօտ լուսոյի»՝ ժողովրդականացած այգ հոգեւոր երգի քաղցրալուր, ուրիշիկ եղանակը, որն արձագանքում է երկա՛ր ու կերկրուն: Որքա՛ն խնդրվածք ու աղերս վա երգի բառերի ու եղանակի մեջ. «Ա՛յր անուն Յիսու՛ս, սիրով քով ճմլեա՛ սիրոյ իմ քարեղէնս»:

Երկար է տևում ժամերգությունը: Հայ Եկեղեցու ժամապարգության ամեն մի տողը իր

մեջ ունի ներծծած Փրկչի ավանդած խաղաղասիրական, մարդասիրական վեհ ու առողջ գաղափարները:

Առավոտյան ժամերգությունից հետո տեղի պիտի ունենա եպիսկոպոսական օծում ընդունելու եկածների հանդիսավոր հավատարմության ուխտն ու երգումը: Ահա Իշման Սեդանի առաջ չոքել են եպիսկոպոսացուները չուղչառագրեցու, իսկ նրանց առջև և չորս կողմը կանգնած են եպիսկոպոսներ, միաբաններ, հավատացյալ ժողովուրդը: Նվիրյալներից ավագագույնը կարդում է երգումը, իսկ մյուսները կրկնում են: Սրբազան է այդ ուխտը և նվիրական: Նրանք ուխտում են չեղվել, աստվածային ուղիղ վարդապետությունից, ընթանալ ճշմարտության ուղիղ ճանապարհով, հանաչել իրենց աստիճանն ու կողմը, ըստ արժանավույն վարվել ժողովրդի հետ և մինչև վերջ լինել նրա հետ: Նրանք երգվում են մինչև վերջ՝ հավատարիմ մնալ Մայր Աթոռին և ճանաչել նրա գերազանցությունն ու նրա քահանայի իշխանությունը: «Խոստանամք և ուխտեմք հաւատարիմ լինել Սրբոյ էջմիածնի մինչև ցվախճան կենաց մերոց: Եւ կալ մնալ հոյւ հպատակութեամբ ի ներքոյ իշխանութեան և հրամանաց Սրբոյ Կաթողիկէ՛ Մայր Աթոռոյ...»: Նրանք այսօր իրենց եպիսկոպոսական ձեռնադրությամբ դառնում են Ս. էջմիածնի անդամ և միաբան, սպասելով ծառայել նրան. «...Սատար լինելով մերովսան շանիւք յառաջագէ՛մ զարգացման և պայծառութեան ստրին յամենայնի»:

Այնուհետև նվիրյալները ահավոր քրդումով և իրենց ստորագրություններով վավերացնում են իրենց սրբազան ուխտը, առաջի Աստուծո՛ւ ժողովրդայն:

Այսպես է Հայ Եկեղեցու եպիսկոպոսական ձեռնադրության նվիրական օրենքը՝ հանդիսավոր երգում տալ հավատարիմ լինելու Ս. էջմիածնին, Հայրենիքին և ժողովրդին: Եվ այն ո՛վ է, որ պիտի համարձակվի դրժել այդ սրբազան ուխտը, ուրանալ Ս. էջմիածնին ու դավաճանել Հայրենիքին:

Երգման արարողությունից հետո, երգմանադիրը առած, նվիրյալները գնում են Վեհափառ Հայրապետի մոտ, որը նրանց խրատում է իր հայրական հորդորներով և պահպանիչ ասերով, արձակում:

Հուլիսի 8-ն է, կիրակի: Դրսում հուլիսյան կիզիչ արևը իր կրակն է փափում երկնքի: Վանքի բակում ժողովուրդը պատսպարվել է ստվերափսիտ ծառերի տակ: Բակի մի հեռավոր ծալքում հայ հավատացյալը իր մատաղն է անում, լսվում է մորթվող զոհի օրհասական բառաչը: Մեկ ուրիշ տեղ, մատաղ-

Վենափառ Հայրապետը օծում է Վազգեն Էպիսկոպոսի նակատը

ների մասով լի կախաններն են եսում: Այսօր բազմությունը սովորականից շատ է:

Մայր Աթոռի միաբանությունը արտակարգ, տենդադին դրության մեջ է: Թանգարանի պահարաններից հանում են թանկագին շուքառներ, հմիրորոններ, եպիսկոպոսական խուլեր, դավազաններ, հայրապետական նուրբ, ասեղնագործ զգեստներ, ամեն տեսակ շապիկներ, դույնզողույն ուրարներ, բուրվարներ, զանազան սպասներ և այլն: Ավագ լուսարարի դուխը շափից դուրս խան է այսօր:

Ձեռնադրության մասնակցողները թուրք Ս. Գեորգյան պահարանում են: Նվիրյալները զգեստավորվում են սարկավազների օդնություն: Խարտավիլակ քահանան հագնում է մետաքսյա գեղեցիկ շապիկ, փորուրար, կապում քարծաթապատ դուխն, անց է կացնում աջ ձեռնի բազպան և զլխին դնում սաղավարտ: Եվ այսպես, զգեստավորվում են բոլոր հանգեսին մասնակցողները և կաղմ ու պատրաստ, սպասում վեհափառ Հայրապետին: Միաբանների մի մասը դնում է վեհին բերելու: Տաճարում այնպես մի քաղմություն է լցվել, որ անկարելի է տեղից շարժվել: Բափորը, դժվարությամբ ճանապարհ քաց անելով, մտնում է Տաճար: Պահարանում զգեստավորում են վեհին: Հայրապետական գեղեցիկ ասեղնագործված զգեստները անշափ պատշաճում են նրան: Արդեն զգում են կաթողիկոսական ձյունաթուղջ շուրջառը, կողքից կախված է հայրապետական կոնքեռ:

Երբ ամեն ինչ պատրաստ է, զանգակի հնչյունները ազդարարում են թափոթի դուրս գալը: Դպիրները առջևից ընթանալով երգում են ռեոդհուրդ խորինա շարականը. նրանցից հետո տանում են խաչն ու խաչվառը, կողքերից անցնում են կերտնակիրները: Ասլա դալիս են սաղմոսասացները, հաղած սպիտակ շապիկներ, գուռի մեջքներին և սաղմոս ձեռքներին: Նրանցից հետո գալիս են դռնապանները, սպիտակ շապիկներով, ձեռքներին բանակներ: Ասլա հետևում են ընթերցողները, երգմեղեցիկները, քահանայները՝ վառված աշտանակները ձեռքներին, ապա կիսաասրկավազները, սարկավազները՝ ռսկեզույն ուրարներ ուսներին, ավետարան և բուրվար ձեռքներին, քահանաները՝ մասնատուփերով: Ապա գալիս են երկու եպիսկոպոսներ՝ զգեստավորված և զավազանները ձեռքներին: Նրանց հետևում են կերտնակիր դպիրները, ապա երկու վարդապետներ՝ կարմիր շուրջառներով, ձեռքներին հայրապետական խաչն ու զավազանը, ապա երկու բուրվարակիրներ՝ խաչմերուկ ուրարներով, դլաններին սաղավարտներ, երկու սարկավազներ տանում

են հայրապետական քուլը: Ասլա դալիս է ինքը՝ Հայրապետը, որից հետո հերթով շարժվում են խարտավիլակը, քուցակիրները, և ապա, ամենից վերջը, նվիրյալները: Հսկայական շքեղ թափորը հասնում է Տաճարի հարավային խորանի՝ Հովհաննես Մկրտչի սեղանի աստիճանների մոտ: «Հրաշափառ Աստուած» շարականի հոգեցունց հնչյունները թնդացնում են օդը: Երգի հնչյունները այնքան վարակիչ են, ազդու և խրոխտ, որ անկարող ես չերգել, չձայնակեցել, իման Սեղանի մոտ վեհափառը լվանում է ձեռքերը, լավում են սեղալիքի մրմունջները: Այսօր վեհը սովորականից զուրս հուզված է. խաչակնքելիս, հուզմունքից նրա ձեռքը դողում է:

Բափորի մի մասը մտնում է հարավային խորանի մոտ, իսկ Հայրապետը մյուս մասի հետ յարձրանում է Տաճարի հյուսիսային՝ Ս. Ստեփանոսի սեղանը, պատարագի սպասը դնելու: Դպիրները ներքևում երգում են «Ընտրեալ» մեղեդին, վարապուրը փակ է: Անշափ խորհրդավոր է այսօր Ս. Պատարագը: Երբեմնապես Հայրապետը ձեռքը, արտասովորից աչքերով, սեղանի առաջ բազկատարած, երկյուղածությամբ կարգում է Ս. Գրիգոր Նարեկացու աղոթքը. «...Մատչիմք ձեռա՝ դողութեամբ, սաստիկ երկիրյի մատուցանել նախ զքանախանս դալս պատարագ քում անդին՝ զօրութեանդ, իրբ արևոտակցի, փառակցի և արարչակցի հայրենի անկապուտ պատուոյդ, և քննողի ծածկութեան խորոց խորհրդոց ամենակատար կուրաց հօրդ էմմանուէլի, զքեզ առաքչի, փրկչի և կենդանատուի և արարչի ամենայնի...»: Մահում են սողները իրար հետևից և արցունքները հանդարտիկ հոսում: Այդ վեհ ռուպին նա նման է իր ազգի, իր ժողովրդի հույու փրկության համար աղոթող, սիրտ և խաղաղության պատգամը շրթներին մի նոր վարդապետառաքյալի:

Ս. Պատարագի սպասը դրվելուց հետո, քաշում են վարապուրը: Դպիրները երգում են Շնորհի քաջ բանատու հօտի: Հայրապետը խնկարկում է չուս կողմը և սպա նստում հայրապետական աթոռին: Նրա ռոքերի տակ փռված է արծվեգորգը: Աջ ու ձախ կանգնած են հայրապետական խաչն ու դավազանը: Բռնող վարդապետները: Երկու սարկավազներ բռնել են վեհափառի դիմաց Ձեռնադրության Մաշտոցը:

Առաջ է անցնում խարտավիլակ քահանան և բարձր ձայնով կարգում.

«Ընտրեալադարձ Սուրբ Հայրապետ: Այս ենչյալոնի լիցի մեծի տէրութեան քում, զի միաբանք մեծի Սրբոյ և Առաքյալական Աթոռոյ էլմիածնի, հանդերձ համարէն ուխտիս, ալս ինքն եպիսկոպոսունք, քահանայք, սարկա-

Մի լեւստան եպիսկոպոսական ձեռնադրության հանդեսից

ւազունք, կիսասարկաւազունք, ջահրնկալք, երդմենեցուցիչք, ընթերցողք, դռնապանք և սաղմոսասացք, այլ և իշխանք և աղքատք, խնդիր ունիմք ի բարձրագահ՝ Տէրութենէդ, վասն որոյ հայցեմք աղաչանօք, զի հրամայեսցես մեզ յանդիման լինել մեծանձնութեան քո և քաջահայտել զխնդիր մերոյ:

Մտածում ես խարտափելակի արտասանած խոսքերի վրա և զարմանում, թե որքա՞ն ժողովրդական սկզբունքների վրա է հիմնված եղել և է մեր Եկեղեցու ձեռնադրութիւն կարգը--մինչև հասարակության բոլոր խավերը, եկեղեցական պաշտօնեւթիւնը վկայութիւն չեն տվել, նվիրյալին չեն ձեռնադրել եպիսկոպոս:

Հայրապետը պատասխանում է.

«Հրամայեալ է ձեզ ի Տեառն՝ յառաջ մատչիլ և ողջամիտ դիտաւորութեամբ քաջայայտել մեզ զոր ինչ խնդրէք»:

Ապա խարտափելակը, դեմքը դեպի հարավային խորանը դարձնելով, բարձր ձայնով կանչում է.

«Հրամայեցէ՛ք սաղմոսասացք»:

Նրկու բուրվառակի սարկավազներ, «Սուրյ Աստուած» երգելով, բերում են սաղմոսասացներին, որոնք գալով աստիճանների մոտ, խոնարհարար ծնրադրում են: Ավագ սարկավազը ձայնում է. «Որհնեա՛ Տէր»:

Վեհափառ օրհնում և խաչակնքում է նրանց վրա: Լսում է դպիրների ձայնը՝ «Ամէ՛ն», և եկածները, աստիճաններից ցած, կանգնում են խոր համղեալ աչ ու ձայն: Ապա նույն կարգով պալիս են և մյուսները և շարվում հերթով:

Գալիս են երկու եպիսկոպոսներ: Վեհափառը խաչակնքում է նրանց վրա և ասում.

«Թիշեցէ՛ Տէր զամենայն ղպատարագս ձեր, և զուխտս ձեր ընդունելի արասցէ»:

Եպիսկոպոսները բարձրանում են սեղան և յազմում Վեհափառի աչ ու ձայն կողմերում:

Ամենից վերջ խարտափելակ քահանան և մյուսները դնում են ընթելու նվիրյալներին: Ահա գալիս են նրանք՝ օրվա հանդեսի շուրջ ու պատճառը հանդիսացողները, ծնկալոք, գլուխները կախ, ժամանակ առ ժամանակ լսվում են Վեհափառի կարդացած օրհնութիւնները, սարկավազների և դպիրների ձայնը, իսկ նվիրյալները արդեն ծնկալոք հասել են խորանի առաջին աստիճանին:

Լսվում է Վեհի ձայնը՝ «Շնորհօք և մարդասիրութեամբ Տեառն Աստուծոյ կոչեմ զնվիրեալդ առ իս, որ եկեալ կոխեցես զառաջին աստիճանն»:

Նվիրյալներին հանում են առաջին աստիճանը, ապա սկսում են կաթողիկոսի և խարտափելակի հարց ու պատասխանները նվիրյալների մասին: Ապա կարդում են նվիրյալների սկալութիւն թուղթը, օրից հետո լսվում է

Վեհի ձայնը. «Որովհետեւ այդպէս է, անէք զոսա յերկրորդ աստիճան»:

Ապա կարդացվում են հորդորական ու խրատական աղոթքները և նվիրյալների պատասխանները:

«Հովութեանքը դեկեղեցի՝ ձեր արիւնքն, և դատեսցիք զժողովուրդ ձեր անթիւր և անկաշառ ուղղութեամբ, և այց արասցիք որոք և այրեաց և ամենայն վտանգելոց և աղքատաց ժողովրդեան, ձեռն տալով ողորմութեան որչափ կարասցիք»:

«Յօժարի՛ք կատարել և ուսուցանել զործովք և քանիք զամենայն ինչ ժողովրդեան ձեր, յորոք վերայ կարգիք, որպէս խրատիք ի սուրբ գրոց»:

Լսվում է պատասխանը, «Այո՛, Տէ՛ր, կամիմք»:

Ահա թե տրպիսի մեծ շափերով է շեշտվում ձեռնադրութիւն խորհրդի մեջ եպիսկոպոսի ժողովրդատիրութիւն և ուղղամտութիւն հարցը: Եվ այսպէս հարց ու պատասխանի միջոցով փմացվում է, որ եպիսկոպոսը պիտի լինի հեզ, ժուժկալ, հեռու ամեն տեսակ անտերից, վատ սովորութիւններից, շահասիրութիւնից, նա պիտի լինի աղքատասեր, բարի ու առաքինի: Նվիրյալները արդեն բարձրացել են 7-րդ աստիճանը: Այստեղ էս հարցում է տրվում նրանց Մայր Աթոռի և նրա ներկա Գահակալի և նրա հաջորդներին հալատարի միջնելու վերաբերյալ, այնուհետև նրանց հանում են հայրապետական արժեքագրին և Հայրապետը մեկ առ մեկ հարցնում է նվիրյալներին՝ Քրիստոնեական Եկեղեցու հաւատքի սկզբունքների մասին, հարցնում է թե, այդպէ՞ք նրանք կողմնակից են երեք տիեզերական ժողովներին, ապա Հայ Եկեղեցու հայրապետներին, աստվածաբան վարդապետների դավանանքին՝ աշակերտում են, թե ոչ: Մի փոքր հետո նվիրյալներին նշովել են տալիս ամեն տեսակի աղանդավորներին, հերձվածներին և նրանց առաջնորդներին:

Միջոց և այտուի վերջանում է Վեհի աղոթքով՝ «...Աթա՛նաւորեա զսոսա հանդիւզիք կուլթիւն ժողովրդեան քո, և քեզ լսել ձայնի դոցա...»:

Դպիրները Երգում են «Բարեխօսութեամբ», Վեհափառը իջնում է սեղանից եպիսկոպոսներով և մնացած պաշտօնեւթիւնք և խրեկարկում Տաճարում: Հասնելով ավագ սեղանին, բարձրանում է վեր, նրա հետ և մյուսները: Մյուս դասակարգութիւնները կանգնում են ներքեւում: Աստիճաններով շոքեղ քարձրանում են նվիրյալները:

«Օրհնեալ, թաղատութիւնն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ...», լսվում է Վեհափառի ձայնը և պատարագը շարունակվում է մինչև «Զի ողորմած և մարգարէք ես Աստուած...», տպա Վեհի նորից նստում է աթոռ և շարունակվում է ձեռնադրութիւն խորհուրդը: Վե-

Հափառք Աջը հերթով ղնելով նրանց գլխահարկին, կարդում է համապատասխան աղոթքը:

«Դու՛ Տէր, ...տո՛ւր սոցա նմանել քեզ ճշմարիտ հովուիդ՝ ղնել զանձինս իւրեանց ի վերայ ոչխարաց, առաջնորդ լինել կուրաց, լոյս խաւարելոց, խրատիչ անզգամաց, լուսատու տիեզերաց...»:

Նվիրյալները իրենց դեմքերը դարձնում են դեպի արևմուտք և ձեռների ափերը վերարձրացնում: Արդեն երդում են՝

«Աստուածային և երկնաւոր շնորհ, ...կոչել ղեղիշէ, ղՍահակ, ղԽուրաշ, ղԱրուէն և ղՎազ-

Լավում է դպիրների և սարկավազների մեղմածայն երգեցողությունը: Վեհափառը, Աջը ղնելով նվիրյալների գլխահարկին, կարդում է յոհնարանական աղոթքները:

Ս. Գեորգյան պահարանից բերում են մյուսուսնաթափ աղավնին: Զույգ քուրվառակիւրները համաչափ ու դեղեցիկ խնկարկում են, աղավնին բերող նպիսկուպոսի կողքերով քայլում են կերոնակիրները և քշոցակիրները: Կաթողիկոսը ղնելով Պատած տեղից, երեք անգամ խնկարկում է, և ապա վերցնելով

Մի անսարան կայսրկոպուսական ձեռնադրույթան հանդեսից

զէն վարդապետսն ի քահանայութենէ լնպիսկուպոսութիւն...»:

Երգը երեք անգամ կրկնվելուց հետո, նրանք հեռ են գաւնում և վեհափառը շարունակում է աղոթքները, ուր նրանց պատվիրում է միայն արժանավորներին ձեռնադրել, որ սիրով, հեզուվյամբ, հավատով ու ժուկալ համբերությամբ անցկացնեն իրենց կյանքը:

Ապա Երգում են «Իմաստութիւն երկնային» շարականը, կարդում են մարգարեութիւններէից, առաքյալների թղթերից, ավետարաններից, ապա Հավատամքը, և պատարագը շարունակվում է մինչև «Ողջոյն տուր միջնանցքը»:

մյուսուսնաթափ աղավնին, տառնադրում է ժողովրդի վրա:

Որքան դեղեցիկ իմաստ ձն դրել մեր նախնիք՝ սիմվոլացնելով աղավնուն: Դարերի ընթացքում ժողովուրդների փոփոխացումը վեր է որպէս բարի ավետարներ, ձեռնադրար շրջող բերնին: Այդ ձեռնաթույր, սպիտակ թուշունը անմեղութիւն է ներշնչել մարդկանց, անգամ Ս. Հոգուն պատկերացրել են աղավնակերպ, և մեր տերութում էլ նա պահել է իր հին նշանակութիւնը, ավելացնելով և նորը: Այսօր աղավնին խորհրդանշան է խաղաղութան, բազմազգ խաղաղասեր ժողովուրդներ իրենց դրոշների վրա նկարում

են ձերմակ աղավնիներ, մանուկները իրենց կրծքներին կրում են աղավնիներ:

Ահա թե ինչպիսի խոհեր ու մտածումներ է առաջ բերում արծաթափայլ, սրբալույս մյուռնոնով լեցնում, աղավնին, որը երկյուղածությամբ բռնել է կաթողիկոսը և երգելով: Առաքելոյ աղանդոյ շարականը, թափում է մյուռնոնը աղավնուց մի այլ մյուռնամանի մեջ: Թուրանի կառուցից կաթկթում է ոսկե-գույն, անուշալույսը յուրը, իսկ աղավնին թվում է թե հիմա, ուր որ է կթուչ և համայն աշխարհին կավետի, որ խաղաղությունը կհաղթի: Նվիրյալները եպիսկոպոսական ղեկավարությունով կանգնած են սեղանի աջ կողմում, կաթողիկոսը հերթով օծում է նրանց ճակատները և աջ ձեռքի բթամատերը և կարգում է վերջին աղոթքները:

«Յո՛ւմենս, զոր հեղեբ առատութեամբ ի գլուխս սոցա, սխոնքի լիապէս ընդ ամենայն մարմինս սոցա... մնասցեն միշտ ի հաւատս և ի սէլ: Նշմարտութեան, ի պարգաւտութեան և ի խաղաղութեան, որք իւրեանց ևղիցին զեղեցիկի վանտարեան զխաղաղութիւն և զամենայն բարութիւն: ...Մի դիցին զլոյսն՝ խաւար, և զխաւարն՝ լոյս, զշարն՝ բարի, և զբարին՝ լար, այլ արդարութեամբ կացցեն ի գլուխ ժողովրդեան քո»:

Ապա նորընծա եպիսկոպոսներին տրվում է դավազան և մատուցի, համապատասխան աղոթքներով:

Վեհը կարգում է արդեն վերջին ավետարանը, որից հետո պահպանելով ավարտում է ձեռնադրության հանդեսը:

Վեհափառ Հայրապետը մեկ մեկ մոտենում է նորած եպիսկոպոսներին, համարում նրանց ճակատները և ասում. «Սիրելիներս, հավատարիմ ծառայեցեք ժողովրդին և Եկեղեցուն, երբե՛ք մի մոռացեք ձեր Հայրենիքը, ձեր խանդակաթ մորը՝ Մայր Աթոռ Կաթողիկէ Ս. Էջմիածինը: Մի՛ մոռացեք, որ ձեր վրա այսօրվանից խոշոր բարոյական պարտավորություններ են դրվում, աշխատեցե՛ք պատվով կատարել դրանք»:

Վեհը վերջացնելով իր խոսքը, իջնում է սեղանից և անցնում պահարան. անշափ հոգնեց նա այսօր, նրանից ավելին պահանջել անկարելի է: Տաճարում անասելի տոթ է, քրտինքը թափվում է բոլորի վրայից ուղղակի հեղեղի նման: Վեհը մի փոքր հանգստանալուց հետո, միաքանններից մի քանիսի առաջնորդությամբ անցնում է Վեհարան:

Սուրբ Պատարագը շարունակում է ավագադույն հոգևորական Ռուբեն արքեպիսկոպոս Դրամբյանը: Հինգ նորընծա եպիսկոպոսներ, զավագանները ձեռքներին, կանգ-

նած են սեղանի աջ կողմում, դեղնցիկ տեսարան կազմելով:

«Հայր մերօրից առաջ պատարագի սրբադանը ավուր պատշաճի քարոզ է տալիս:

Իր քարոզի մեջ նա այն միտքն է հաղորդում, որ եպիսկոպոսական ձեռնադրությունը դարերով սրբազործված Հայ Եկեղեցուն նվիրական արարողություններից է, Ձեռնադրվողները սոսկ հոգևորականներ չեն, այլ նրանք ստանում են մեծ պատասխանատվություն ժողովրդի և Եկեղեցու հանդեպ: «Սրանք են, որ պիտի պահեն ու պահպանեն Հայոց Եկեղեցուն, հայ հավատացյալի կրոնական պայծառ կերպարը, հայ ժողովրդի բարոյական կերպարը, հանուն քրիստոնեական լուսապայծառ գաղափարների: Աստված այսօր սրանց մեծ շնորհի արժանացրեց: Տա Աստված, որ նրանք իրենց կողման բարձրության վրա լինեն, աշակցեն մեր ազգային և եկեղեցական միասնությունը, ի փառս մեր ժողովրդի և Հայոց Հայրապետության: Սփյուռքում, ուր լուսնեք հայրենի պետություն, որ հոգա ժողովրդի առօրյա կարիքներն ու կյանքը, կրոնական և ազգային բազմաթիվ խնդիրներ են ծառանում դրսի հայ հոգևորականության առաջ և դրա համար էլ, նրանցից պահանջվում է անսահման ճիգ ու ջանք և նվիրվածություն: Խորապես համոզված եմ, — վերջացնում է սրբազանը իր խոսքը, — որ Տեղը կօժանդակե նրանց և նրանք ի վիճակի կլինեն իրենց հովվության ընթացքում Սփյուռքի հայ ժողովրդին դինել բոլոր առաքինություններով և էլ ուղիղ ամրացնել Սփյուռքի հայության, Մայր Հայրենիքի, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի միասնական կապը»:

Ս. Պատարագից հետո նորած եպիսկոպոսներին շնորհավորում են վանքի միաբանները, որից հետո նրանք իջնում են բնից ցած, ուր ժողովուրդը շնորհավորում է նրանց և համարում նրանց սուրբ աշերք:

Վերջում բոլորը գնում են Վեհի մոտ ճաշի: Մինչև ուշ երեկո տեղի է ունենում հալկերույթ, խմում են զանազան կենացներ, երգում, ուրախանում և սիրալիր մթնոլորտում անց կացնում սիրու ալիք անմոռանալի երեկոն:

Հայ Եկեղեցին այսօր ստացավ իր արժանավոր հինգ եպիսկոպոսները: Տեղը թող գործվի և օգնական լինի նրանց, ժողովրդի և Վեհափառ Հայրապետի օրհնությունը թող անպակաս լինի նրանցից:

Աստուծով, որպես Հայ Առաքելական Եկեղեցու անձնվեր ու քաջ հովիվներ, թող իրենց հուր հովիվն ու պահեն սի վայրի

դալարուդ» և «առ ջուրս հանդստեան» անուցանեն:

Նրանք դեռ մի քանի շաբաթ կմնան Սովետական Հայաստանում, իրենց աչքերով տեսնելու այն վիթխարի հաջողություններն ու նվաճումները, որ կատարվել են մեր հրջանիկ երկրում: Ամեն ատավոտ նրանց կտրթնացնեն մեր տեսաուլիկայի վիթխարի դործարանների շաղկների և քղաբնույթ, ուրախ ծախսերը, ուր գործարանների հսկա

դուխանը, նրանք կյանն հոնդացող տրակտորների և կոմբայների ձայնը, և խաղաղության առատ բերքը ժողովող մեր կոլտնտեսականների՝ մեքենաների ազմուկին: Խառնվող ուրախ ու երջանիկ երգը: Կռեսնեն նրանք մեր արվեստի հոյակապ տաճարները, կհիանան, կապշեն հսկայական նվաճումներով և կժպտան խինդով: Եվ ի վերջո նրանք կժանոթանան մեր ժողովրդի հետ և մանուկից սկսած մինչև ծն-

Նորածն եպիսկոպոսներ Օջականում, Ա. Լեմլանդի ուղևորող անձանց հետ:

մեքենաների կենսատու ժյուրի, դղիքի ու ճոխնչի մեջ եռում է աշխատանքը և կուփվում է նոր աշխարհի, նոր մարդկանց կամքն ու հերոսությունը:

Նրանք կտեսնեն մեր վիթխարի շինարարությունները՝ զարմանահրաշ հորակառույց վարդապետն պայատնեղը, որոնք պատերից կախված են հայ վարպետի քանդակարտ նուռն ու խաղողը: Նրանք մեր դաշտերում ալյուս շեն տեսնի նախադարձի տրորն ու

լուսինն նրանց կպատմեն իրենց երջանիկ կյանքի, պայքարի ու աշխատանքի մեծ-մեծ հաջողությունների մասին:

Շուտով նրանք կմեկնեն: Այժմ բարի ճանապարհ, բարի վերադարձ, մեր թանկագին բարեկամներ, կռունկի թևով բարի լուրեր տարե՛ք մեր հարազատներին, մեր հողից ու ջրից, մեր ժողովրդից՝ կաշուտած սրտերին սիրո ավետարներ ուղարկենք տարե՛ք: